

İBRAHİM TENNURİ/KAYSERİ

Kayseri 2011
Sempozyumu
Bildiri Kitabı

Editör

Doç. Dr. Ali Tavuşoğlu

Yayınsayan

Melikgazi Belediyesi - Kayseri 2011

2. Oturum

Oturum Başkanı: Prof. Dr. Hasan Aksoy

1. Bildiri

İBN İSÂ SARUHÂNÎ

Ramazan MUSLU*

“İbn İsâ” olarak tanınan İlyas b. İsâ Mecdüddin Akhisârî, XVI. yüzyıl Bayrâmî-Tennûrî şeyhlerindedir. Hicrî 902’de (1496-97) o günkü ifadesiyle Aydın Vilâyeti’ne bağlı Saruhan Sancağı Akhisar Kazası’nda doğdu. Babası Şeyh İsâ Mecdüddin (ö.937/1530-31), Bayrâmî şeyhlerinden İbrâhim Tennûrî’nin oğlu Şeyh Kâsım’ın halifesidir. İbn İsâ medrese tahsilinden sonra seyr u sülûkünü babasının gözetiminde tamamladı ve hicrî 928’de (1522) diğer bir ifadeyle yirmi altı yaşında hilâfete nâil oldu. Tarikat silsilesi Hacı Bayram-ı Velî’ye şu şekilde ulaşır:

- Şeyh Mecdüddin İsâ-yı Saruhânî
- Şeyh Tennûrîzâde Seyyid Kâsım Kayserî
- Şeyh Tennûrî İbrahim Sivâsî sümme’l-Kayserî
- Şeyh Akşemseddin Muhammed b. Hamza
- Şeyh Hacı Bayram-ı Velî Ankaravî

İbn İsâ, babasının irşad için Aydın’a gitmesi üzerine Akhisar’daki dergâhın postnişinliğini üstlenmiş ve rivayete göre saygısızlık olmasın diye babasının hayatta olduğu süre zarfında, yani on bir yıl (928-939) kendi adına halife tayin etmemiştir. Babasının menkıbelerini kaydettiği *Menâkabnâme’nin* sonunda yer alan bilgilere göre, hicrî 961’de (1554) Akhisar’da altmış yaşında humma sebebiyle ebedî hayata intikâl etmiştir. Kabri, Akhisar’da Şeyh İsâ Tekkesi’nde babasının yanındadır.

İbn İsâ’nın yetiştirdiği bazı halifelerini babasının vefatından sonra tarikatı yaymak ve irşad hizmetlerinde bulunmak üzere çeşitli yerlere gönderdiği bilinmektedir. Bu bize tarikatın yaygınlığı ve etki alanı hakkında da fikir vermektedir. Tespit edebildiğimiz kadarıyla halifeleri şunlardır: Baba Ahmed Germiyânî, Muslihiddin Germiyânî, Muhammed Rûmî (İslambol yakınları), Seyyâh Nûrî Rûşenî (Urla), Kâsım Malatyavî (Amasya), Fâte Hatîbi Abdi Halife (Aydın, Tire), İmrân Sâyikâ (Aydın, Bayındır, Horonlu), Ömer Menteşevî (Menteşe) ve Dede Hasan Bayındırî (Bayındır). Tarikat geleneğine uygun olarak bu zevâta hilafet icâzetinin yanı sıra tâc, âsâ, ridâ, abâ, seccâde, çerâğ, kemer ve kuşak verilmiştir.

Yine *Menâkıbnâme*'deki bilgilere göre onun iki hanımı, iki cariyesi ve toplam yirmi iki evlâdı olmuştur. Çocuklarından bir kısmı, kendisi daha hayatta iken vefat etmiştir. Onlardan özellikle annesinin adını taşıyan Meryem'i, diğerlerinden daha çok sevdiği ve küçük yaşlarda kaybettiği anne sevgisini bu şekilde telafi etmeye çalıştığı kaydedilir.

İbn İsâ helal olmak kaydıyla bulduğunu yiyen ve giyen, gösterişten uzak bir kişiliğe sahiptir. Bazen kendisini hararetin bastığı, bu nedenle aşka gelip bir günde onlarca gazel söylediği ve bunları yanındaki iki kâtibin ancak yazabildiği; bazen de altı ay geçtiği halde bir mısra bile söylemediği kaydedilir. Kendisinin "Ne zaman ki ava gidip dağları seyretsem, kalbim tasfiye bulur; gam ve kederim dağılır ve tamamen içimi sevinç kaplar" ifadesinden, onun zaman zaman dağlara gittiği ve etrafı seyrederek ferahladığı anlaşılmaktadır. Tarikat kıyafetleriyle nümâyiş yapmaktan hoşlanmaz; bazen beyaz külah giyer, şemlesiz yürür; bazen de taç giyerdi. Bazen ata biner, bazen katura; bazen eline asa alır, bazen almazdı.

Tasarruf ve cezbe ehli ve kalplere tesir edebilen bir kişilik sahibi olan İbn İsâ'nın, kaynaklarda Cifir, Havas, Nücûm ve özellikle de Vefk ilminde döneminin en iyilerinden olduğu zikredilir. Nitekim eserleri de onun bu özelliğini ortaya koyar. Bazı kaynaklarda da tabip olduğu ve tıbbâ dair bir eser kaleme aldığı kaydedilmiştir.

İbn İsâ'nın vahdet-i vücûd düşüncesini işlediği şiirleri, tasavvufi muhtevasıyla olduğu kadar edebî yönüyle de dikkat çekmekte ve kullandığı teşbih, istiâre, cinâs, tevriye vb. edebî sanatlar, onun dilin inceliklerine vâkıf olduğunu açıkça göstermektedir.

İbn İsâ'nın tespit edebildiğimiz kadarıyla eserleri şunlardır: (1) *Şerh-i Esmâ-i Hüsnâ* (2) *Ferâhnâme* (3) *Fusûl-i Aşere* (4) *Fusûl-i Seb'a* (5) *Kavâid-i Teshîrât* (6) *Kıyâfetnâme* (7) *Kıyâmetnâme* (8) *Nutk-ı İbn İsâ* (9) *Rumûzü'l-künûz fi'l-cifr* (10) *Risâle-i Gülşenî* (11) *Risâle-i İnsân* (12) *Risâle-i Mukantarât* (13) *Tabiatnâme* (14) *Terceme-i Müfredât-ı İbn İsâ* (15) *Nûriyye* (16) *Câmiu'l-esrâr li-ehlillahi'l-mukarrebî ve'l-esrâr* (17) *Menâkıb-ı Şeyh Mecdüddin ve Âdâb-ı Sâlikîn*.

İbn İsâ'nın, "Her kim kitaplarımdan birini bulsa, mefhûmunu anlayıp bilse ve ona göre amel etse, benden mücâz olsun" dediği kaydedilir. O ayrıca kitaplarıyla amel etmenin şartlarını da açıklamıştır.

İbn İsâ, babası Şeyh İsâ Mecdüddin Akhisârî'den öğrendiği zâhirî ve bâtınî ilimleri enfûs ve âfâk itibarıyla on fasıla ayırdığı ve *Fusûl-i Aşere* olarak isimlendirdiği eserinde şeyhlerle ilgili özetle şöyle der: "Şeyhler az yemeli ve daima açlığı tercih etmelidir. Uygun olan oruçlu bulunmalarıdır. Ayrıca halktan uzak olmaları ve harama meyletmekten sakınmaları gerekir. Şeyhin, bir müridi kendisinden uzaklaşıp başka bir şeyhe gittiğinde incinmemesi gerekir. Eğer

incinirse bu onun nâkıs olduğuna ve henüz kemâle ermediğine işaret eder. Şeyh, ister dünyevî ister uhrevî olsun müridinden bir şey almamalıdır...”

İbn İsâ, yine aynı eserde “mürid”, “muhib” ve “derviş” âdâbını özetle şu şekilde açıklar: Mürid, şeyhinin yüzüne bakmamalı ve şeyh davet etmedikçe yanına gelmemelidir. Şeyhin buyurduğuna muhalefet etmemeli, ne emretmişse onu yerine getirmelidir. Gel seni katledeyim dese bile mufl olmalıdır. Zira böyle söyleyen bir şeyhin mutlaka bir muradı vardır; bazen müridin sıdkını imtihan etmek ister. Eğer şeyhin itikadı sağlam ise müridin hemen teslimiyet göstermesi gerekir. Aksi takdirde “mürid” olamaz. Mürid, ‘bende görünen kemâl, benim değil; şeyhimin teveccüh ve tasarrufudur,’ demelidir. O zaman “mürid” olur ve hilafete liyakat bulur. Muhibbe gelince o, ister uzakta olsun ister yakında şeyhini görüp gözetendir. Daima şeyhinin gönlünü almalı ve almaya çalışmalıdır. O zaman “muhib” olur. Derviş ise fakr, fenâ, taç ve abâyı ihtiyar edip; dünyayı terk etmelidir. Gün be gün terakkide ve seyru sülûkünde olmalıdır. İki günü müsavi olanlardan olmamalıdır. Dervişin dünyaya olan tamahı, zamanla uhreviye dönüşmelidir. Fakir ise gönlünden dünya muhabbetinin çıktığı ve yerine âhiret muhabbetinin dolduğu kimsedir.

İbn İsâ, *Ferahnâme* adlı eserinde esmâ-i hüsnâ’dan **el-Câmî, el-Vedûd, el-Kâbiz, el-Musavvir, el-Râfi’, el-Vekîl, el-Mübdî, el-Kavî, el-Muktedir, el-Vâlî, el-Hafîz, el-Cebbâr, el-Kahhâr, el-Müntekım, el-Mümît, el-Kerîm, el-Metîn, el-Bâsit, el-Vehhâb** ve **el-Muğni** olmak üzere yirmi isim seçmiş ve bunları teshîr için kullanmıştır. Bu isimlerle ne miktarda, hangi zamanda ve ne için meşgul olunacağını da ayrıntılı bir şekilde kaydetmiştir.

Fusûl-i Aşere adlı eserinde ise **esmâ-i hüsnâ**dan bazı isimlerin sırlarını şu şekilde kaydeder: Günde altmış altı (66) defa “**Yâ Allah**” diyen kimsenin kalbinden mâsivâ rengi silinir, kalbi tasfiye olur ve nûr-i ilahî ile dolar. Ona herhangi bir ziyan erişmez ve terakki bulur. Günde iki yüz doksan sekiz (298) kere “**Yâ Rahman**” diyen cömert olur. Günde iki yüz elli sekiz (258) kere “**Yâ Rahim, Yâ Rahim**” diyenin gazap ve kasâveti gider. Zalimin zulmü ortadan kalkar. Günde doksan (90) kere “**Yâ Mâlik, Yâ Mâlik**” diyen bir kimse seferde ve hazarda kaza ve korkudan emin olur. Padişahlar nice vilayetler fetheder. Günde (saat-i müşteride) yüz yetmiş(170) kere “**Yâ Kuddûs**” diyen kimsenin sırları fâş olmaz. Her mecliste hayır ile yâd edilir. Günde yüz otuz bir (131) kere “**Yâ Selâm**” diyen âfetten, ekâbir hışmından, ateşten, yıldırım ve harâmîden evde ve yabanda emin olur ve gönlü nur ile dolar. Günde (saat-i zührede) yüz otuz altı (136) kere “**Yâ Mü’min**” diyen kimsenin kalbi nur ile dolar, dünyevî ve uhrevî hâcetleri kabul olur ve hasmına gâlip gelir. Günde (saat-i müşteride) yüz kırk beş (145) kere “**Yâ Müheymin**” diyen düşmana karşı galip gelir ve sözü kuvvetli olur. Yunus (a.s.) bu ism-i şerifle balığın karnından halas olmuştur. Günde (saat-i merrihde) doksan dört (94) kere “**Yâ Azîz**” diyen ulular katında izzet sahibi olur, düşmanları kahrolur ve hasmına galip gelir. Bahadır olur ve her mecliste itibar bulur. Tâlibin niyetine göre bu isim, kahrı da lütfu da câmîdir. Günde (saat-i merrihde) iki yüz altı (206) kere

“**Yâ Cebbâr**” diyen bir kimse zalimlere, münafıklara ve yalancılara karşı galip gelir ve ayrıca onlardan her biri bir dert ile müptela olur. Günde (saat-i müşteride) altı yüz altmış iki (662) kere “**Yâ Mütekebbir**” diyen ekâbirden ne dilesse reddolunmaz. Padişah, vüzera, umerâ vb. kimseleri teshir için bu isim âlâdır. Bir işe başlayan her gün (saat-i şemsde) yedi yüz otuz bir (731) kere “**Yâ Hâlik**” derse, gizli işler zuhur eder. Dost ve düşman kalbindekileri bilmek için bu isme devam edilir. Günde iki yüz dört (204) kere “**Yâ Bârî**” diyen kimse yapamadığı işleri yapar hale gelir. Günde on sekiz (18) kere “**Yâ Hay Yâ Hay**” diyen bir hasta sıhhat bulur. Hapiste olan halâs olur...

İbn İsâ, isimlerdeki harflerden hareketle şahsiyet tahlilinde de bulunur. O, önce harfleri dört kısma ayırır: Birinci kısım “**nârî**”dir (“hemze (أ), he (ه), tı (ط), mim (م), fe (ف), şın (ش) ve zel (ذ)”dir).

İkinci kısım “**havâî**”dir (“be (ب), vav (و), ye (ي), nun (ن), sad (ص), te (ت) ve dat (ض)”tır). Ona göre isminde bu harflerden bir veya ikisi bulunan kişi, nimet ve aşk ehli olur. Böyle bir kimsenin ismine **nârî** harflerden biri dâhil olursa, mahbup, dost ve ekseri hürmet üzere olur. Saçı sakalı siyah olup bakışı mestane olur.

Üçüncü kısım “**mâyî**”dir (“cim (ج), ze (ز), kef (ك), sin (س), kaf (ق), se (ث) ve zı (ظ)”dır). Kimin isminde bunlardan bir veya iki harf bulunursa o kişi mütelevvin olur. Nârî bir harf dâhil olursa ehli gayret olur. Eğer hâkî (türâbî) harf dâhil olursa mâldar ve kinedar olur. Eğer havâî harf dahil olursa müsrif, şirret ehli ve harîs olur ve fakat kudreti olmaz.

Dördüncü kısım “**türâbî**”dir (“dal (د), ha (ح), lam (ل), ayı (ع) n, ra (ر), hı (خ)) ve gayn (غ)”dı uyob asrunulub isiki ayev rib nedrelfrah ub ednimsi ninesmik riB .(r k irelte şid ev irvis irelşid ,nuzuızı kab zoroH .rulo lıhşı ltat ,sisah ,ı ev liyâm ay y-advesı caziM .rulo cazim ı akirhum adnunos pulo erezü zbak elteyireske zaramı.rulo kaleh nadn

İbn İsâ’ya göre isminde elif (ا) ve lam (ل) bulunan bir kimsenin tabiatı karışık yani bazen sükûn bazen de tehevür halinde olur. Çünkü birincisi (ا) “nârî”, ikincisi (ل) ise “türâbî” gruptandır. Nâr, gazap; türâb ise sükûnet verir.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, İbn İsâ, hicrî X. miladî XVI. yüzyılda yaşamış bir Bayramî-Tennûrî şeyhidir. Dönemin tasavvufî-irfânî birikimini şahsında toplamış, hâl ve cezbe ehli bir sûfidir. Ehl-i sünnet inancına sıkı sıkıya bağlı ve gönlü ehl-i beyt sevgisiyle dolu bir Allah dostudur. Onu döneminin diğer tasavvuf ricalinden ayıran en önemli özelliği, gizli ilimlere vâkıf ve bu konuda müşârün bi’l-benân olmasıdır. Bu açıdan İbn İsâ’nın çizmiş olduğu portre, gerçekten dikkat çekicidir. Şeriat, tarikat ve hakikat olarak ifade edilen ilimleri kendisinde toplayan Allah adamları, sayıları az da olsa mutlaka her dönemde vardır ya da olmalıdır. Sözlerime İbn İsâ’nın “**Selâm**” isminin şerhiyle ilgili manzûmesinden bir kesitle son vermek istiyorum.

Yâ Selâm!

Kulak tut, hâzır ol şâhim Selâm'a
Bi-hamdillâh erişdik bu kelâma
Selâm ismin süren olur selâmet
Gelürse iki yüz bin türlü âfet
Kazâlardan belâlardan emindir
Selâm, ol okuyan için muîndir.